

УДК 657.422+657.432]:005.915 (043.3)

JEL Classification M 400

Дацко К.П.

к.е.н., старший викладач

кафедра обліку і аудиту підприємницької діяльності

Факультет обліково-економічний

Криворізький економічний інститут

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Кривий Ріг, Україна

E-mail: ekaterinadatsko@mail.ru

ФАКТОРИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ КРИЗИ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ

Ефективність управління оборотними активами забезпечується залученням сучасних моделей та інструментів менеджменту, а також шляхом розбудови системи обліково-аналітичного забезпечення. У статті досліджено механізм такої форми рефінансування дебіторської заборгованості як факторинг, проведено аналіз ринку факторингових послуг у світі та в Україні. Визначено ризики, з якими стикаються вітчизняні компанії в процесі використання послуг факторингових організацій. Дослідження спирається на норми сучасного законодавства, статистичні показники та містить рекомендації по удосконаленню процесу управління дебіторською заборгованістю шляхом залучення факторингу як засобу забезпечення вільними грошовими коштами та збільшення рівня ліквідності підприємства. Дослідження механізму здійснення факторингових операцій показало, що його практичне застосування супроводжується існуванням податкового ризику, який полягає у високій ймовірності того, що податкові органи визнають факторингову угоду недійсною (в силу її нікчемності).

Ключові слова: ліквідність, моніторинг, облікове забезпечення, податковий ризик, рефінансування, факторинг.

Вступ. Дебіторська заборгованість є досить варіативним та динамічним елементом оборотних активів, який суттєво залежить від прийнятої політики підприємства, щодо своїх покупців. Оскільки, дебіторська заборгованість є, певним чином, «заморожуванням» своїх вільних коштів, тому не є вигідною підприємству. Однак, повністю відмовитись від такого виду активу неможливо, через наявність досить високої конкуренції серед виробників продукції, товарів, робіт (послуг). Тому, виникає необхідність визначення пріоритетних напрямів розвитку сучасних систем управління дебіторською заборгованістю, які будуть ґрунтуватись на облікових технологіях. Розвиток ринкових відносин та інфраструктури фінансового ринку дозволяє використовувати у сучасній практиці фінансового менеджменту ряд нових форм управління дебіторською заборгованістю, однією із яких є рефінансування, тобто прискорений перехід її у інші форми оборотних активів: грошові кошти та високоліквідні цінні папери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємства знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: І.А. Бланка, М.І. Бондаря, О.С. Бондаренка, Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, Л.В. Гнилицької, Н.В. Ізмайлової, Г.Г. Кірейцева, М.В.Кужельного, А.М. Кузьмінського, Ю.А. Кузьмінського, Л.Г. Ловінської, О.В. Олійник, В.Г. Лінника, Є.В. Мниха, В.Ф. Палія, Г.В. Савицької, В.П. Савчука, В.В. Сопка, В.В. Сопко, М.Г. Чумаченка, В.Г. Швеця. Дослідження наукових праць показало, що поряд із

достатньою освітленістю даного питання, існує ряд проблем, які стримують розвиток факторингової діяльності в Україні.

Мета. Метою статті є формування теоретичних та практичних рекомендацій, спрямованих на формування обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю у частині використання факторингових послуг. Для досягнення поставленої мети сформовано наступні завдання:

- дослідити сучасний стан ринку фінансових послуг у частині факторингових операцій;

- провести аналіз існуючого нормативно-правового забезпечення факторингової діяльності та намітити пропозиції щодо його удосконалення;

- розробити порядок оцінювання в системі управлінського обліку доцільності здійснення факторингових операцій як форми рефінансування дебіторської заборгованості, що стане інструментом зниження податкового ризику при проведенні зазначених операцій.

Методологія. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та емпіричні методи пізнання явищ та процесів управління дебіторською заборгованістю підприємства на основі обліково-аналітичних технологій. Методологія дослідження ґрунтується на системному підході до удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління оборотними активами підприємств у напрямку підготовки достовірної та релевантної інформації для широкого кола користувачів.

Результати. Найбільш прогресивною формою рефінансування, як показав світовий досвід є факторинг, його суть полягає в тому, що підприємство здійснює перепродаж своєї дебіторської заборгованості банку або факторинговій компанії, що сплачує йому суму заборгованості у розмірі не більше 80%, до моменту повного отримання грошових коштів від дебітора [5]. Цей метод застосовується для операцій з короткостроковою дебіторською заборгованістю (до одного року). Вартість цих послуг включає в себе комісійну винагороду та відсотки по кредиту.

На сучасному етапі суть факторингових послуг не зводиться лише до фінансування заборгованості, а має за мету кредитне страхування та комплекс послуг по управлінню дебіторською заборгованістю, а саме: інкасація заборгованості, інформування дебітора про стан заборгованості, надання кредитору незалежної інформації про платоспроможність його дебітора. Слід відзначити, що використання факторингу у сучасних умовах дає досить великі перспективи для розвитку малого та середнього бізнесу, тому що ці послуги направлені на фінансування перспективних компаній, а не тих, які мали високі доходи у минулому, що є характерним для звичайного кредитування.

Активний розвиток факторингу розпочався у 60-х роках ХХ ст., коли такі операції почали поступово витісняти комерційний кредит на основі векселів. Особливо швидко факторинг розвивався у 80-х роках, коли за 10 років оборот за ним зріс в Італії в 74 рази, в Іспанії - в 14, Великобританії та Франції - в 7,5 рази. В Україні факторинг уперше був затверджений у новому Цивільному кодексі [5]. Нині факторинг - поширена міжнародна посередницька послуга комерційних банків.

Сучасна форма факторингу, яка визнана у світі – засіб організації міжнародної торгівлі та надання пов'язаних з ним фінансових послуг. Великобританія, Франція, Греція та Німеччина є найбільшими учасниками факторингового ринку Європи. Не зважаючи на кризові явища в економіці, світові обсяги факторингових операцій зросли протягом 2014 року на 15% у порівнянні із 2013 р.

На рис. 1 наведено динаміку ринку факторингових послуг в Україні за період 2008-2014 рр. З наведених даних видно, що факторинг завойовує щоразу стійкі тривалі

позиції на вітчизняному грошовому ринку.

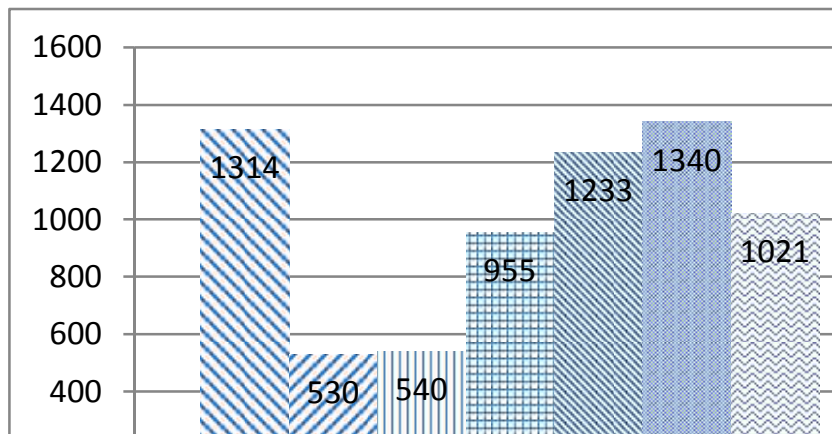

Рис. 1. Динаміка ринку факторингових операцій в Україні за період 2008-2014рр, млн. євро

Джерело: [8]

Світовий досвід свідчить про трактування факторингових операцій таких, що передбачають беззаперечне повернення коштів, отриманих за платіжними вимогами, у разі, якщо платник не акцептує зазначені вимоги через порушення постачальником умов договору. Факторингові операції визначаються як товарно-комісійні операції, що поєднують в собі кредитування банком оборотного капіталу клієнта з переуступкою клієнтом - постачальником факторинговій компанії неоплачених платіжних документів за поставлені товари (виконані роботи, надані послуги) і, відповідно, права отримання платежу по них, тобто інкасування дебіторської заборгованості клієнта.

На сьогоднішній день, вітчизняне законодавство не визначає особливостей факторингу, тому його досить часто ототожнюють із відступленням права вимоги (класична цесія), однак слід відзначити, що такий вид операцій є лише елементом факторингу, який є цілісним самостійним договором та має більш складний та багатогранний характер. Таке ототожнення створює ряд проблем, особливо під час ведення податкового обліку факторингових операцій.

Законодавство надавало податкову консультацію, згідно якої було уточнено, що вказані вище договори є різними. Однак, проблему неоднозначного тлумачення у податковому законодавстві вказаних термінів не було знято, адже у документі відсутнє їх визначення та чітке розмежування. Повторюючи переважно відповідні норми Цивільного та Податкового кодексів, консультація містить лише поверхневий опис критеріїв, за якими слід відрізнити оплатне відступлення права вимоги (цесію) як звичайний правочин щодо заміни сторони у зобов'язанні від факторингу, як фінансової послуги, оскільки останній є фінансуванням під відступлення права грошової вимоги.

Цесія (від лат. *Cessio* - передача) - поступка, передача іншим особам свого права на володіння власністю, засобами або на їх отримання.

Враховуючи суперечності сучасного законодавства щодо характеру та змісту відносин, що виникають по договору під уступку права вимоги (цесія) та факторингу, вважаємо доцільним зазначити, що між договором про відступлення права вимоги та договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) є лише одна спільна риса: вони базуються на заміні кредитора у зобов'язанні (відступленні права

вимоги).

Важливою відмінністю цих двох договорів є те, що при відступленні права вимоги первісний кредитор передає новому кредитору боргові зобов'язання боржника і більше взаємовідносин не має, а ні з боржником, а ні з новим кредитором щодо перерахування коштів первісному кредитору, тож по суті відбувається купівля-продаж права вимоги боргових зобов'язань. А в договорі факторингу фактор може отримувати кошти і від клієнта, і від боржника, вони розраховуються із фактором, це передбачено ст. 1084 ЦКУ.

Доходимо висновку, що факторинг – це комплекс фінансових послуг, який надається клієнтові фактором. В свою чергу, оплата за надання цих послуг виникає при обміні грошей на дебіторську заборгованість, і має бути на користь фактора (тобто він повинен отримати прибуток у вигляді різниці). Уступка права вимоги (цесія) – це один із елементів договору факторингу, поряд із його іншими елементами: фінансування, страхування ризику неплатежу, адміністративне управління дебіторською заборгованістю, інформаційні послуги, тощо. Тому, ототожнення, яке наводиться у Податковому кодексі України є некоректним і створює перепони в процесі ведення податкового обліку та розгляду проблемних моментів таких справ у суді.

Узагальнивши погляди зарубіжних та вітчизняних науковців на визначення поняття «факторинг» і норми та специфіку вітчизняного законодавства, було сформульоване авторське трактування даного поняття.

З огляду на це, вважаємо, що факторинг - це комплекс платних фінансових послуг, що включає придбання та управління дебіторською заборгованістю, страхування кредитних ризиків, який надається фактором клієнтові в обмін на переуступку права грошової вимоги по дебіторській заборгованості.

Однією із основних проблем, що створює незручності в процесі реалізації факторингових операцій є існування податкового ризику, який полягає у ймовірності того, що податкові органи визнають факторингову угоду недійсною (в силу її нікчемності), оскільки основна мета її укладання - тільки отримання додаткового вирахування з ПДВ та мінімізація платежів з податку на прибуток, а не реальні, відповідні їй правові наслідки. У цьому випадку податкові органи матимуть право до нарахувати ПДВ, податок на прибуток, а також штрафи і пені.

Головним аргументом є те, що операції з продажу дебіторської заборгованості за договором факторингу є збитковими для дебітора, а згідно норм ПКУ договори купівлі-продажу мають приносити економічну вигоду суб'єкту господарювання. Тому, за сучасних умов, досить часто договори факторингу розглядають податкові органи та суди, як інструмент зменшення суми податку на прибуток, шляхом збільшення фінансових витрат підприємства, які утворюються в процесі сплати комісійної винагороди фактору. Щоб податкові органи не поставили під сумнів економічну обгрунтованість факторингових операцій, господарюючий суб'єкт має проводити додаткові розрахунки, які б підтверджували, що при використанні фінансування по договору факторингу одержані економічні вигоди. Тому, для зменшення ризику по факторинговим операціям, який може виникнути в процесі податкових перевірок, вважаємо доцільним проводити розрахунок економічного ефекту від застосування договору факторингу в управлінні дебіторською заборгованістю.

Розрахунки мають бути проведені на основі облікових даних та достовірних даних, щодо можливості альтернативних варіантів залучення грошових коштів у господарську діяльність підприємства.

На рис. 2 наведено порядок, за яким слід проводити даний розрахунок.

Рис. 2. Порядок розрахунку економічного ефекту від застосування договору факторингу

Вважаємо, що такий розрахунок зможе аргументувати доцільність використання факторингу в управлінні поточною дебіторською заборгованістю в умовах дефіциту вільних грошових коштів, з метою залучення їх у господарську діяльність підприємства.

Висновки. Дослідження механізму здійснення факторингових операцій показало, що його практичне застосування супроводжується існуванням податкового ризику, який полягає у високій ймовірності того, що податкові органи визнають факторингову угоду недійсною (в силу її нікчемності).

Основним аргументом є те, що операції з продажу дебіторської заборгованості за договором факторингу є збитковими, а згідно з нормами Податкового кодексу України договори купівлі-продажу мають приносити економічну вигоду суб'єкту господарювання.

Тому, за сучасних умов досить часто договори факторингу розглядаються податковими органами та судами як інструмент зменшення суми податку на прибуток шляхом збільшення фінансових витрат підприємства, які утворюються в процесі сплати комісійної винагороди фактору. Щоб податкові органи не поставили під сумнів економічну обґрунтованість факторингових операцій, господарюючий суб'єкт має проводити додаткові розрахунки, які б підтверджували, що при використанні фінансування по договору факторингу одержані економічні вигоди.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України [Текст] : офіц. текст : за станом на 20.09.2015 Р. / Верховна Рада України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – С.112. – Доступно з мережі Інтернет : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 29.11.15). – Назва з екрану.

2. Веренич, О.Г. Облікові аспекти факторингу [Текст] / О.Г. Веренич, А.П. Шаповалова // Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка» : зб. наук. пр. – 2007. – С. 50-54.
3. Макарович, В.К. Факторинг: обліково-правовий аспект [Електронний ресурс] / В.К. Макарович – Режим доступу : <http://www.khntusg.com.ua> (дата звернення: 25.11.2015 р.). – Назва з екрана.
4. Мисака, Г.В. Особливості оподаткування та обліку факторингових операцій [Текст] / Г.В. Мисака // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 11. – С. 109-115.
5. Фарінович, І.В. Факторинг як механізм пришвидшення обіговості обігових коштів підприємств [Текст] / І.В. Фарінович // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. пр. – 2010. – Вип. 20.15. – С. 248-252.
6. Фартушняк, О.В. Деякі аспекти відображення факторингових операцій в обліку [Текст] / О.В. Фартушняк, І.Ю. Пасічник // Деякі аспекти відображення факторингових операцій в обліку // Економіка розвитку. – 2008. – № 2 (46). – С. 67-69.
7. Factors Chain International [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fci.nl> (дата звернення: 29.11.2015р.). – Назва з екрана.
8. Український кредитно-банківський союз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kbs.org.ua/index.php?get=14&id=7257> (дата звернення: 25.11.2015 р.). – Назва з екрана.

References

1. Tax Code of Ukraine (2011) : official. text as of 09.20.2015 R. / Parliament of Ukraine; Code Ukraine Act, the Code of 02.12.2010 № 2755-VI // Supreme Council of Ukraine (BD), № 13-14, № 15-16, № 17, 112. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian].
2. Verenysh, O.G. (2007). Oblikovi aspekty faktoryngu [Accounting aspects of factoring] *Visnyk nac. un-tu «Lvivs'ka politehnika»: zb. nauk. pr.*, 50-54. [in Ukrainian]
3. Makarovych V.K. (2011) *Faktoryng: oblikovo-pravovyj aspekt* [Factoring: accounting and legal aspects] Available at: <http://www.khntusg.com.ua>. [in Ukrainian]
4. Mysaka G.V. (2005). Osoblyvosti opodatkuvannja ta obliku faktoryngovyh operacij [Features of tax and accounting Factoring], *Oblik i finansy APK, № 11*, 109-115.
5. Farynovych I.V. (2010). Faktoryng jak mehanizm pryshvydshennja obigovosti obigovyh koshtiv pidpryjemstv [Factoring as a mechanism to accelerate the turnover of working capital enterprises]. *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy: zb. nauk.-tehn. prac'*, 248-252. [in Ukrainian]
6. Fartushnjak, O.V. (2008). Dejaki aspekty vidobrazhennja faktoryngovyh operacij v obliku [Some aspects of factoring transactions reflected in the account]. *Ekonomika rozvytku, № 2 (46)*, 67-69. [in Ukrainian]
7. Factors Chain International. Access: <http://www.fci.nl>
8. Ukrain's'kyj kredytno-bankivs'kyj sojuz. Avaible at: <http://kbs.org.ua/index.php?get=14&id=7257>.

Дата надходження статті до редакції : 30.12.2015

1 Рецензування : 21.01. 2016 р. Прийняття до друку : 28.03.2016

Received: 12.30.2015. 1 Reviewing: 21.01.2016, Accepted:28.03.2016

Kateryna Datsko
*PhD. (Econ.), Senior
Instructor*

*Department of Accounting and auditing business
Faculty of Accounting and Economics
Kryvyi Rig Economic Institute SHEI "National University
of Kryvyi Rig"
Kryvyi Rig, Ukraine
E-mail: ekaterinadatsko@mail.ru*

FACTORING AS AN EFFECTIVE MANAGEMENT TOOL IN A CRISIS OF INSOLVENCY

Theoretical and practical recommendations aimed at creating accounting and analytical support management of accounts receivable in the use of factoring services were formulated. Methodology. Research methodology is based on a systematic approach to improving accounting and analytical maintenance of current assets of enterprises towards the preparation of accurate and relevant information for a wide range of users.

The study was grounded on the concept of factoring. According to which, factoring is a complex of paid financial services, including purchasing and accounts receivable management, credit insurance risk factor provided to the client in exchange for the assignment of a monetary claim on receivables. Originality. implementation process of factoring in the management of an enterprise was improved. Practical value. The practical value of the study is that use of the factoring procedure in management make it possible to reduce tax risks

Keywords : liquidity, monitoring, accounting software, tax risks, refinancing, factoring

Екатерина Дацко
к.э.н., старший
преподаватель

кафедра учета и аудита предпринимательской
деятельности
Факультет учетно-экономический
Киворожский экономический институт
ГВУЗ «Криворожский национальный университет»
Кривой Рог, Украина
E-mail: ekaterinadatsko@mail.ru

ФАКТОРИНГ КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ УПРАВЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ

Эффективность управления оборотными активами обеспечивается привлечением современных моделей и инструментов менеджмента, а также путем развития системы учетно-аналитического обеспечения. В статье исследован механизм такой формы рефинансирования дебиторской задолженности как факторинг, проведен анализ рынка факторинговых услуг в мире и в Украине, определены риски, с которыми сталкиваются отечественные компании в процессе использования услуг факторинговых организаций. Исследование опирается на нормы современного законодательства, статистические показатели и содержит рекомендации по совершенствованию процесса управления дебиторской задолженностью путем привлечения факторинга как средства обеспечения свободными денежными средствами и увеличение уровня ликвидности предприятия.

Ключевые слова: ликвидность, мониторинг, учетное обеспечение, налоговый риски, рефинансирование, факторинг.